

KOLLABORATIV YONDASHUV ASOSIDA TALABALARNING IJTIMOIY FAOLLIGINI OSHIRISH MEXANIZMLARI

Muxtorova Guljahon Raxmatillo qizi

*Farg'ona davlat universiteti "Pedagogika nazariyasi va tarixi" mutaxassisligi
1-bosqich magistranti*

Maqsudov Ulug'bek Qurbonovich

*pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) FarDU pedagogika kafedrası
dotsenti*

Annotatsiya: Mazkur maqolada kollaborativ yondashuvning talabalarning ijtimoiy faolligini oshirishdagi o'rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Zamonaviy ta'lim jarayonida hamkorlikka asoslangan o'qitish usullaridan foydalanish talabalarning shaxsiy va jamoaviy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Kollaborativ yondashuv orqali talabalarning tanqidiy va mustaqil fikrlash qobiliyatlari rivojlanib, ularning ijtimoiy jarayonlardagi ishtiroki oshadi.

Maqolada talabalarning ijtimoiy faolligini oshirish uchun amaliy mexanizmlar tahlil qilinib, jamoaviy loyihalar, muammoli vaziyatlar tahlili va raqamli texnologiyalar asosida tashkil etilgan hamkorlik muhitining samaradorligi yoritib beriladi. Shuningdek, kollaborativ yondashuvning ta'lim tizimidagi o'rni, uni tatbiq etishning afzalliklari va yo'nalishlari ilmiy asoslangan holda ochib beriladi. Maqola natijalari asosida talabalar faolligini oshirish bo'yicha amaliy tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: kollaborativ yondashuv, ijtimoiy faollik, ta'lim jarayoni, interaktiv metodlar, jamoaviy ish.

Zamonaviy ta'lim jarayonida talabalarning ijtimoiy faolligini oshirish muhim vazifalardan biri sifatida qaralmoqda. Ta'lim muassasalarida talabalar faolligini oshirishning turli metodologik yondashuvlari mavjud bo'lib, ularning ichida kollaborativ (hamkorlikka asoslangan) ta'lim muhim o'rin tutadi. Kollaborativ yondashuv – talabalarni jamoaviy ishlashga, muloqot qilishga va ijtimoiy masalalarni birgalikda hal etishga o'rgatishning samarali usullaridan biri sifatida qaraladi. Ushbu yondashuv talabalar orasida jamoaviy mas'uliyatni shakllantirish, ular o'rtasida kommunikatsiyani mustahkamlash va ijtimoiy faollikni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Bugungi globallashuv sharoitida ijtimoiy faollik faqat ta'lim oluvchining shaxsiy muvaffaqiyatini emas, balki jamiyatning rivojlanish darajasini ham belgilovchi omillardan biri hisoblanadi. Shu boisdan ham, oliy ta'lim muassasalarida talabalar ijtimoiy faolligini oshirishga qaratilgan innovatsion ta'lim texnologiyalarini joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Kollaborativ yondashuv esa ushbu jarayonni samarali tashkil etishda asosiy vositalardan biri bo'lib, talabalarning bilim olishga

bo'lgan qiziqishini oshirish, o'zaro tajriba almashish va muammolarni jamoaviy tarzda hal qilish malakasini shakllantirish imkonini beradi.

Mazkur maqolada kollaborativ yondashuv asosida talabalarning ijtimoiy faolligini oshirish mexanizmlari, ushbu yondashuvning afzalliklari hamda uning ta'lim jarayonidagi samaradorligi ilmiy asosda tahlil qilinadi. Maqola natijalari ta'lim amaliyotiga joriy etiladigan innovatsion usullarni ishlab chiqishda muhim manba bo'lishi kutilmoqda.

Kollaborativ yondashuv asosida talabalarning ijtimoiy faolligini oshirish bo'yicha olib borilgan ilmiy maqola lar va adabiyotlar tahlili ushbu mavzuning dolzarbligini tasdiqlaydi. So'nggi yillarda ta'lim jarayonida jamoaviy o'qitish metodlari, interaktiv yondashuv va hamkorlikda o'rganish amaliyotlari keng qo'llanilmoqda. Maqola lar shuni ko'rsatmoqdaki, kollaborativ ta'lim usullari talabalar orasida ijtimoiy muloqotni rivojlantiradi, ularning muammolarni hal etish qobiliyatini oshiradi va bilimlarni yanada chuqurroq o'zlashtirishga xizmat qiladi.

Metodologik jihatdan olib qaraganda, ushbu maqola sifatli va miqdoriy tahlil usullariga asoslangan holda amalga oshiriladi. Empirik ma'lumotlarni yig'ish uchun so'rovнома, intervyu va kuzatuv metodlaridan foydalaniladi. Bundan tashqari, tajriba-sinov ishlari yordamida kollaborativ yondashuvning samaradorligi baholanadi. Ushbu metodlar asosida talabalar ijtimoiy faolligini oshirishda kollaborativ yondashuvning ahamiyati aniqlanadi va tegishli tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Maqola natijalari shuni ko'rsatdiki, kollaborativ yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni talabalarning ijtimoiy faolligini sezilarli darajada oshiradi. Eksperimental sinovlar shuni tasdiqladiki, kollaborativ guruhlarda ishlovchi talabalar an'anaviy yondashuvda ta'lim olayotgan tengdoshlariga nisbatan muloqot ko'nikmalarini yaxshiroq rivojlantirishgan, o'zaro fikr almashish va muammolarni hal qilishda yuqori natijalarga erishgan.

Shuningdek, talabalar orasida ijtimoiy hamkorlik darajasining oshishi kuzatildi. Hamkorlikdagi topshiriqlarni bajarish jarayonida talabalar bir-biriga yordam berishgan, bu esa jamoaviy mas'uliyat va ishonch hissining kuchayishiga olib kelgan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, kollaborativ yondashuv nafaqat talabalarning bilim olish jarayoniga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, balki ularning ijtimoiy jihatdan yetuk shaxs bo'lib shakllanishiga ham xizmat qiladi.

Maqola davomida olingan ma'lumotlar shuni isbotladiki, kollaborativ yondashuv asosida o'qitish jarayonini tashkil etish orqali talabalarning faolligini oshirish mumkin. Ushbu natijalar asosida oliy ta'lim muassasalarida innovatsion ta'lim usullarini joriy etish bo'yicha tegishli tavsiyalar ishlab chiqildi.

Kollaborativ yondashuv (hamkorlikka asoslangan yondashuv) talabalarning ijtimoiy faolligini oshirish uchun samarali mexanizm sifatida o'rgatilgan. Bu yondashuv, talabalarga birgalikda ishlash, o'zaro fikr almashish va umumiy

maqsadga erishishda hamkorlik qilish imkoniyatini yaratadi. Kollaborativ ta'lim usullari ijtimoiy faollikni rivojlantiradi, talabalarda liderlik, kommunikatsiya, jamoa ishlari kabi ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantiradi.

Mexanizm	Tavsif	Ijtimoiy Faollikka Ta'siri
Guruhlarda ishlash	Talabalar kichik guruhlariga bo'linib, birgalikda ilmiy yoki ijtimoiy masalalar bo'yicha ishlaydi.	Talabalar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni yaxshilaydi.
Loyiha asosida ta'lim	Talabalar jamoaviy loyihalar ustida ishlash orqali amaliy tajriba orttiradi.	Mas'uliyat hissini kuchaytiradi, jamoaviy ruhni rivojlantiradi.
Seminarlar va treninglar	Talabalar uchun ijtimoiy faollikni oshirishga qaratilgan seminarlar, treninglar tashkil etiladi.	Ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi, talabalar o'rtasidagi aloqalarni mustahkamlaydi.
Muammolarni birgalikda hal qilish	Talabalar o'rtasida o'quv yoki ijtimoiy muammolarni birgalikda hal qilish uchun vazifalar taqdim etiladi.	Tanqidiy va ijodiy fikrlashni rivojlantiradi, jamoaviy ishlashni rag'batlantiradi.
Fikr almashish va bahs-munozaralar	Talabalar o'rtasida ijtimoiy yoki ilmiy mavzularda fikr almashish, bahs-munozaralar tashkil etiladi.	O'zaro hurmatni va fikrlar almashinuvi orqali ijtimoiy faollikni oshiradi.
Raqobatbardosh va hamkorlik muhitini yaratish	Talabalar orasida sog'lom raqobatni qo'llab-quvvatlash va hamkorlikni rag'batlantirish.	Faollikni oshiradi, ijtimoiy va akademik o'sishni rag'batlantiradi.
Peer-to-peer o'qish	Talabalar bir-birlari bilan o'zaro o'qish va yordam berish orqali bilimlarini oshiradilar.	O'zaro yordam va aloqalar orqali ijtimoiy faollikni oshiradi.

Jamoaviy ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi: Talabalar birgalikda ishlash orqali bir-birlarining fikrlarini tinglash, muammolarni hal qilishda hamkorlik qilishni o'rganadilar. Ijodiy va tanqidiy fikrlashni rag'batlantiradi: Kollaborativ yondashuv talabalarning muammolarni birgalikda tahlil qilish va yangi yechimlar taklif qilishda ijodiy fikrlashga yordam beradi. Liderlik ko'nikmalarini rivojlantiradi: Jamoada boshqaruv va rahbarlik vazifalari talabalarga mas'uliyatni oshiradi va liderlik sifatlarini rivojlantiradi. Ijtimoiy aloqalarni mustahkamlash: Kollaborativ ishlash talabalarga o'zaro aloqalarini rivojlantirishga yordam beradi, bu esa ijtimoiy faollikni oshiradi.

Guruhlarda ishlash va loyiha asosida ta'lim: Talabalar bir nechta kichik guruhlariga bo'linib, birgalikda turli loyihalarni bajaradilar. Bu jarayon talabalar orasidagi o'zaro munosabatlarni kuchaytiradi va ijtimoiy faollikni rag'batlantiradi.

Seminarlar va treninglar: Talabalarni o'zaro munosabatlar, jamoa ishlari va boshqaruv kabi ijtimoiy faollikni oshirishga qaratilgan seminar va treninglar tashkil etish. Bu faoliyatlar ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi va talabalar o'rtasidagi aloqalarni kuchaytiradi.

Muammolarni birgalikda hal qilish: Kollaborativ yondashuvda talabalarga konkret ijtimoiy yoki ilmiy muammolarni birgalikda hal qilish vazifasi beriladi. Bu ijtimoiy faollikni oshirishda samarali mexanizm bo'lishi mumkin.

Raqobatbardosh va hamkorlik muhitini yaratish: Talabalar orasida sog'lom raqobatni qo'llab-quvvatlash bilan birga, hamkorlikni rag'batlantirish ham ijtimoiy faollikni oshiradi.

Talabalar o'rtasida fikr almashish va bahs-munozaralar: Talabalar o'rtasida ma'lum mavzular bo'yicha bahs-munozaralar va fikr almashish, ularning ijtimoiy faolligini oshirishga yordam beradi. Kollaborativ yondashuvda fikr almashish va turli nuqtai nazarlarni qadrlash muhim ahamiyatga ega.

Kollaborativ yondashuv asosida talabalarning ijtimoiy faolligini oshirish, ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu yondashuv talabalarning birgalikda ishlash, o'zaro fikr almashish va umumiy maqsadga erishishda hamkorlik qilish imkoniyatlarini yaratadi. Jamoaviy ishlash va loyiha asosida ta'lim, seminarlar, muammolarni birgalikda hal qilish, raqobatbardosh va hamkorlik muhitini yaratish kabi mexanizmlar talabalarning ijtimoiy faolligini oshirishga xizmat qiladi.

Kollaborativ yondashuv talabalarga nafaqat ilmiy bilimlarni egallash, balki ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishda ham muhim vosita hisoblanadi. Bu yondashuv, talabalarning kommunikatsiya, liderlik, tanqidiy fikrlash, jamoa ishlari kabi ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi. Shuningdek, ularning ijtimoiy faolligini oshiradi, shuningdek, ijtimoiy mas'uliyat hissini kuchaytiradi va kelajakdagi jamiyatda faol va mas'uliyatli fuqarolarni tarbiyalashga hissa qo'shadi.

Shu bois, kollaborativ yondashuvni ta'lim tizimiga joriy etish va uni rivojlantirish zarurati kundan-kunga ortib bormoqda. Bu yondashuv nafaqat talabalarning bilimini chuqurlashtiradi, balki ular orasida o'zaro hamjihatlik va jamoaviy ruhni shakllantirishga imkon yaratadi. Talabalar o'rtasidagi ijtimoiy faollikni oshirishga qaratilgan mexanizmlar, o'z navbatida, ta'lim jarayonining samaradorligini yanada yuksaltiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Johnson, D. W., & Johnson, F. P. (2009). *Joining Together: Group Theory and Group Skills* (11th ed.). Pearson Education.
2. Slavin, R. E. (2015). *Cooperative Learning: Theory, Research, and Practice* (3rd ed.). Pearson.
3. Gokhale, A. A. (1995). *Collaborative Learning: A Technique to Enhance Student's Learning*. ERIC Digest.

- 4.Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.
- 5.Topping, K. J. (2005). Trends in Peer Learning. *Educational Psychology*, 25(6), 631-645.
- 6.Barkley, E. F., Cross, K. P., & Major, C. H. (2014). *Collaborative Learning Techniques: A Handbook for College Faculty*. Jossey-Bass.
- 7.Laal, M., & Ghodsi, S. M. (2012). Benefits of Collaborative Learning. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 31, 486-490.
- 8.O'Donnell, A. M., & Hmelo-Silver, C. E. (2013). Collaborative Learning, Reasoning, and Technology. *Educational Psychologist*, 48(1), 3-14.
- 9.Piaget, J. (1976). *The Child and Construction of Reality*. Viking Press.
- 10.Dooly, M. (2008). Telecollaboration and Collaborative Learning: A Critical Overview. *Language Learning & Technology*, 12(3), 1-10.